

Politika ve Eğitim İlişkileri Üzerine Düşünceler (.)

John S. BRUBACHER

Çev. : Dr. A. Ferhan OĞUZKAN

Eğitim felsefesini etkileyen siyasal güç konusuna dönersek önce tek bir kişiye dayalı yönetimin çeşitli tipleri bulunduğunu söylemek gerekir. Yönetici ister bir kral, bir zorba, bir despot veya bir diktatör olsun pek az farkedecek, çünkü tümünün doğurduğu eğitimsel sonuçlar birdir. Tek bir kişinin yönetime egemen olduğu yerde, kamu yararıyla ilgili politika üzerinde son kararı o kişi verir. Şüphesiz, böyle bir yöneticinin akıllıca seçimler (tercihler) yapabilmesi için yaşadığı zamanın verdiği imkânlar çerçevesinde çok iyi bir eğitim görmüş olması gerekir. Bütün yöneticilerin yönettikleri kişilerin de kendileri gibi aynı biçimde iyi bir eğitimden geçmiş olmaları, kesinlikle zorunlu değilse bile, mutlu bir rastlantı olur. Herkesin yetkin bir eğitimden geçmesi zorunlu olmadığına göre, bunun istenilir bir şey olmadığını belirtmekte de bir güçlük yoktur. Toplumsal işler bakımından ayırım olan yerde eğitimsel hazırlık konusunda uzmanlaşmaya gitmenin şart olduğu pekâlâ ileri sürülebilir. Böylece, yönetici bir tür yetişmeli, yönetilen de başka tür yetişmelidir. Yöneticinin seçmeyi ve kılavuzluk etmeyi öğrenmesi, yönetilenin de soru sormamayı, sadece izlemeyi öğrenmesi yeter. (1) Mutlak (saltik) bir yöneticinin emri altındaki öğretmenler tepede alınan kararların propagandasını yapacaklar ve bu kararları benimsetmeye çalışacaklardır. Orduda olduğu gibi bir otokrasinin hüküm sürdüğü yerdeki okullar da, büyük bir olasılıkla, girişim ve eleştiri pahasına alıştırmaya (talime) ve söz dinlemeye önem vereceklerdir.

Böyle bir eğitim felsefesinin üstünlük ve yetersizlikleri, ona biçim veren siyasal kuramın üstünlük ve yetersizlikleriyle birdir. Burada, kesinlikle, övülmeye değer bir yetenek ve uyanıklık söz konusudur. Uzmana gösterilen saygı gerçekten hayranlık uyandıracak derecededir. Öte yandan, bir bütün olarak halkın eğitimden beklediği sonuçlar yoğun biçimde yalnız bir kişinin üstün eğitimine kalmıştır. Bu, birçok noktada başarısızlığa uğrayabilir. Eğer yönetici görevine vaset yoluyla geliyor ise, şüphesiz onun önderlik eğitimi çok önceden başlayabilir. Ancak, böyle bir durumda da yöneticiliğe aday kişinin, çevresindeki imkânları geliştirecek veya bu imkânlarla lâyık olacak doğal ve kalıtsal nitelikler edinmiş olmasının da bir güvencesi yoktur. Eğer yönetici iktidara oldukça ileri bir yaşta gelirse —ki bir diktatör çok kez böyle gelir— onu görevine hazırlamak üzere

(1) Fred Clarke, *Essays in the Politics of Education* (Oxford University Press, New York, 1923), s. 34.

(*) John S. Brubacher, *Modern Philosophies of Education*, (McGraw-Hill, New York,) 1962, s. 126-131

formel bir eğitimden geçirmek için zaman çok geçtir. Ve bu üstelik büyük bir halk kitlelerinin gelişmemiş yeteneğinin boşa harcanması demektir.

Tek bir kişinin yönetimine katıksız ve yalın biçimde pek az rastlanır. Genellikle egemenlik yetkisi, başkalarından oluşan seçkin bir grupla paylaşılır. Bu azınlık grubu, üye sayısını geride kalanlara göre arttırarak veya arttırmayarak yönetimini sürdürebilir. Her iki durumda yetkinin bu biçimde dağılımı oligarşiyle, bir azınlığın yönetimiyle sonuçlanır. Bu azınlık türlü biçimlerde sağlanabilir. Yunanlılar arasında bu azınlık gruplarına «en iyi kişiler» adı verilir ki bizim dilimizde bu «aristokratlar» anlamına gelir. Uzun süre aristokratların soyluluğu kalıtımsal olarak dönüşülmüştür. Çağcıl kapitalizmde bu azınlık bazen plütokraziye, servet sahiplerinin yönetimi biçimine dönüşmüştür. Komünizm ve faşizm de bir azınlığın yönetimiyle sonuçlanır, çünkü iktidar partisi bir azınlık grubudur. Söz konusu azınlık hangi yoldan oluşursa oluşsun, bunun kesin eğitim sonuçları doğuacağı ortadadır.

Azınlık soyluluğa dayandığı zaman eğitim, herkesin bildiği gibi bir üst-sınıf (tabaka) işi olmuştur. Soylular ve zengin bourgeoisie (burjuvazi) temel öğrenimin ötesinde eğitim üzerinde gerçekte bir tekel kurmuşlardır. Avrupa eğitimi, yirminci yüzyılın sonlarında bile, bu etkiyi biri kitleler için ötekisi de çeşitli halk tabakaları için kurulmuş ki-sınıflı okul sistemlerinde hâlâ sergilenmektedir. Nedenler açıktır. Hükümet politikaları bir yönetici sınıfa belirlenmektedir. Yönetici sınıflar doğal olarak sorumluluklarına uygun düşen bir eğitim görmek zorundadırlar. Geriye kalan halkın eğitimi, mutlaka gerekli olup olmadığı bir yana, bir dereceye kadar ihmal edilebilir. Faşist eğitim felsefesinde bu görüşle ortak bir takım noktalar vardır.

Bu eğitim felsefesine göre eğitim her şeyden önce egemen bir aydın topluluğu içindir. Feodal çağlara ilişkin önderlik ilkesi esastır. Egemenlik, güçlerini halktan veya onun seçilmiş temsilcilerinden almayan bir grup önderin elindedir; bu önderler güçlerini, kendilerini yakından ilgilendiren özel çıkarları bir yana bırakarak yönetme yeteneklerinden alırlar. İstisnâ yeteneklerle donatılmış bu kişilerin, iktidarı elinde tutan seçkin bir aydınlar topluluğu durumuna gelmesi ve hayat olaylarını etkilemesi rastlantı sayılamaz. Bu, olayların değiştirilemez mantığına uygundur. Nitekim üstün zekâlı çocukların büyük bir bölümünün ayrıcalıklı sınıflara mensup ailelerden gelmesi basit bir rastlantı değildir. Bu bakımdan, eğitim tek başına egemen bir seçkin aydın topluluğunu (elite) ne yetiştirir, ne de böyle bir topluluğu ortadan kaldırır. Eğitim sadece aydınların yetkinliğini açıkça ortaya çıkarır ve bunu yaparken de aydınlarla kitleler arasındaki uzaklığı arttırır. Aydınları, yazgı paylarına (nasiplerine) düşen iktidarı ele almaları için donatır. Bunda insanı kaygıya sürükleyecek, bunaltacak hiç-

bir şeyin olmaması gerekir. Herkes gizilgücünün son kertesine değin eğitilecektir, ancak hiç kimse doğuştan gelen yeteneklerinin ötesinde bir rol almaya kalkmayacaktır. Eğer kimileri hoşnutsuzluk gösterirlerse onları edindikleriyle memnun kılmak ve toplumsal bütün içinde görevlerini yapmak üzere şartlandırmak basit bir eğitim tekniği alıştırmasıdır.

Bu seçkin azınlığın üyeleri, değerlerle ilgili seçimlerine değerleri başkalarına zorla kabul ettirmek yoluyla geçerlik kazandırırılar. Kesinlikle inanılmıştır ki daha demokratik tartışma ve inandırma yöntemlerine başvurulmasını gerektiren uzun süreli görüşmelere son vermenin tek yolu budur. Sorunu bu biçimde anlayamayan yaşlı kuşakların baskı altına alınması gerekir. Genç kuşaklarda baskının yerini eğitim alır. Fakat, gençlerin eğitimi de söz konusu olsa ne öğretileceği önceden önderlerce tespit edilir. Eğitim ülküsü üzerine serbest tartışma yapılamaz. Üniversiteler artık herhangi bir fikrin Sokratik yöntemle araştırılıp incelenebileceği özerk bilim yerleri değildir. Bir bilim ne kadar öz ve yansız olursa olsun ulusal eğilimi yansıtmadığı sürece onun öğretim programında yer yoktur. Böyle bir yönetimde, eğitim özgürlüğü, özgerçekleştirim veya bireyin kurtuluşu anlamına değil, bireyin devletin çıkarları uğruna yücelmesi anlamına gelir. Bağımsızlık hak değil, devletin kendi çıkarlarına uymak şartıyla, yine devletçe tanınan bir ayrıcalıktır. Bu nedenle, bireye okulda öğretilenler disiplin, sorumluluk ve özverli gibi erdemlerdir.

Komünist eğitim felsefesinin, faşizmin benimsediği amaçlardan birçoğunu hoşgörüyü karşıladığı görülmektedir. Bunu birliktelikte ikisi arasında dikkate değer birtakım ayrılıklar vardır. Belki başlangıçta çok önemli kural dışı bir durum, sayıca az seçkin kişilerin yönetimine bir örnek olarak komünizm ele alınabilir. Çoğu komünistlerin proleteryanın diktatörlüğü için ısrarlı bir çaba harcaması ve proleteryanın toplumda herhangi bir başka sınıftan sayıca çok üstün oluşu nedeniyle komünizmin bu biçimde sınıflandırılması bir dereceye kadar çelişkili görülebilir. Öte yandan, kâğıt üzerinde bir yığın komünizm kuramı hangi amacı güderse güt-sün, komünizmin en göze çarpan temsilcisi Rusya'da olduğu gibi, egemen güç azınlığa dayalı siyasal bir partinin elindedir. Bu çelişkili durumun doğurduğu eğitim sonuçlarının biraz daha aydınlatılması gerekir.

Eğitim yöntemi konusunda proleterya diktatörlüğünün faşist türde bir diktatörlükle birçok ortak yönleri bulunduğu görülmektedir. Komünizm de faşizmin yaptığı gibi açıkça okula kendi özel ideolojisine göre biçim verir. Yetişen kuşakların zihnine otoriter bir yaklaşımla yapılan aşılama-larla (telkinlerle) bir proleterya görüşü yerleştirilir. Akademik özgürlüğe veya başka azınlıkların özgür iradelerini kullanmalarına ancak komünist öğretinin sınırları içinde izin verilebilir.

Proleterya, şüphesiz, her yerde eğitim politikasını böyle kesinlikle dikte edecek kadar güçlü değildir. Komünizmin bir olgu olmaktan çok,

bir umut olduğu ülkelerde yöntembilimin, kaçınılmaz bir geçiş döneminde değişikliğe uğraması zorunludur. Tutucu (Protestan) bir öğretmen için inandırma, saldırının ilk sınır çizgisidir. (2) O, eğer yerel toplum engellemezse öğrencilerini görüşü doğrultusunda açıkça inandırmaya çalışacaktır fakat gerekirse etkisini gizlice sürdürmekten de çekinmeyecektir. Ancak, demokratik bir eğitim süreciyle ne elde edilebileceği konusunda bir Marksist'in kendine güveni liberal eğitimcilerden çok daha azdır. Komünizme karşı bir muhalefetle karşılaştığı zaman o, toplumsal bir reform aracı olarak eğitimi tümüyle hemen bırakacak ve tıpkı bir faşist gibi güç ve şiddete bel bağlayacaktır. Kapitalist sistemde bir öğretmen için yasa dışı itaatsizlik son derece aykırı bir hareket görüldüğü halde Marksist şartlar ve değerler açısından bu, son derece ahlâki bir davranış olarak saygıyla karşılanır. (3)

Eğitim imkânlarının yaratılması konusunda iki tür diktatörlük büyük ölçüde ayrılık gösterir. Azınlıktaki bir siyasal partiyle yönetiminin, komünizmin sadece geçici bir evresi olduğu söylenir. Başkalarına iyilik etmek isteyen faşizm despotizmi ise herhalde süresiz olarak devam etmelidir. Komünizm tamamiyle güven altına alınınca, egemenliğin mümkün olan en geniş tabana oturtulacağı umut edilir. Bunun sonucu olarak, başlangıçta en iyi eğitim imkânları oldukça sınırlı tutulsa bile, sonraları bu imkânların herkese ulaştırılacağı beklenir. Eğitim örüntüsüne egemen bir seçkin aydınlar topluluğunun ihtiyaçlarını karşılayacak bir biçim vermek yerine, komünizm en sonunda öğrenim sınırlarının yalnız yeteneğe göre tespit edileceği sınıfsız bir toplum amacına yönelir. Proleteryanın eğitim felsefesinde ağırlık noktası olarak tanınmasına —köylülere ve sanayi işçilerine özgü kültür sorunlarının derin ilgi uyandırdığı yerlerde— öğretim programlarında da çok önem verilir. Bu, kişisel diktatörün ve parti liderlerinin yönetimindeki geçici evrede bile doğrudur.

Bu noktada eğitim felsefesi azınlık yönetiminin daima çoğunluk yönetimiyle karışıp birleştiği sonucuna varmaktadır. Ancak bu konuya geçmeden önce seçkin kişilerin eğitim felsefesine karşı yapılan itirazlara bir göz atmak yerinde olacaktır. Birçok eleştiri oku, bu kurumun saldırıya açık gibi görülen noktalarında kaybolup gitmiştir. Bu görüşte saklı olduğu söylenen başlıca pürüzlü noktalardan biri, yalnız az sayıda seçkin kimsenin zihinsel çabayı gerektirecek türde bir eğitime yetenekli olduğu varsayımıdır. Elbette burada kendini pek belli etmeyen rahatlık ortamına dikkat edilmesi gerekir. Çünkü böyle bir sayılıyla hareket etmek bir kim-

(2) Theodore B. Brameld, «Karl Marx ve Amerikalı Öğretmen,» *The Social Frontier*, 2:54, Kasım, 1935.

(3) Aynı yazı.

seyi yorumlamak istediđi verilerle ilgili kestiriminde yeni!giye sürükleyebilir.

Yönetici sınıfın üstün eğitimi hak ettiği görüşünden yana olanlar tutumlarının da az yanıltıcı olmadığı iddia edilmektedir. Her zaman öne sürülen tez şudur : Kitlelere ve bütün olarak topluma karşı ancak seçkin kişilerin yapabileceği üstün bir hizmetin yerine getirilmesi söz konusu olduğuna göre seçkin kişilere tanınan üstün eğitim imkânları haklı görülmelidir. Bu seçkin kişilerin çoğunluğun paylaşmadığı eğitimsel ayrıcalıkları varsa bu ayrıcalıklar bu azınlığın yerine getirdiği övgüye değer bir toplumsal işlev bir ödün veya bir ödüldür. Fakat, buradaki ikiyüzlülük karşısında uyanık bulunmak zorunludur. (4) Eğitsel ayrıcalıklar bu biçimde ortaya çıktığı takdirde büyük bir olasılıkla bir süre geçtikten sonra bu ayrıcalıklar kalıtsal üstünlük nedeniyle birer hak olarak kabul edilecektir. Üstün eğitimin yararları bir kimsenin arkadaşlarıyla arasındaki toplumsal uzaklığı o denli artırır ki o kimse çok geçmeden kendine tanınan önemli imkânı sanki doğuştan gelen yeteneği sayesinde elde etmiş gib bir düşünceye kapılır. Bu tezin gerçekten akla yakın görülmesi için ayrıcalık tanınmayan sınıflara eğitimle ilgili belirli eşit imkânlar sağlandığı zaman bu imkânlar o kadar iyi kullanamadıklarının kanıtlanması şarttır. Ayrıcalıklı sınıflar, bunu anlamak için yapılacak herhangi bir toplumsal manevranın her zaman yararsızlığını ileri sürerler, çünkü kitlelerin genellikle eğitime değer yeteneklere ilişkin hemen hemen hiçbir kanıt ortaya koymadıklarını iddia ederler. Aslında, bu iddiayla ilgili ciddi bir kanıksıklığı vardır. Ayrıcalıklı sınıflar önce kitleleri, onların zengin imkânlarından yararlanma isteklerini reddederek, baskı altında tutarlar; sonra öbüyandan onları kendilerine tanınan bir şansı geriye çevirecek kadar yeteksiz olmakla suçlarlar.

Ancak, seçkin kişilere sağlanan azamî eğitimin bu kişilerin yöneticiler olarak özel işlevleriyle orantılı olduğu kabul edilse bile, böyle bir eğitim felsefesine yine de itiraz edilmektedir. Bu tezle ilgili bir başka sorun, b görüşün, çok iyi niyetle de olsa, herkesin mutluluğu yerine bir sınıfın ben cil çıkarlarına hizmet etme yanışına yol açacak nitelikte ve tehlikeli biçimde basit, hafif ve kayıtsız oluşudur. Kabul edilmelidir ki uygulamad çoğunlukla bireyler toplumun kendilerine sağladığı eğitim hünerlerini kerdı saygınlıklarını arttırmak için kullanırlar ve buna karşı çok kez böyle bir ayrıcalığın doğurduğu toplumsal yükümlülüğün önemini anlayamazlar. Gerçekten, bazı durumlarda, ayrıcalık hatta çok ağır birtakım toplumsal

(4) Reinhold Niebuhr, *Moral Man and Immoral Society* (Charles Scribner's Son New York, 1932), s. 117-118

üklerden kaçınmanın bir aracı olarak düşünülür. İşin doğrusu, bir insan çin arkadaşlarının, soydaşlarının üstün bir eğitim görmeleri besbelli iyi bir şey olmalıdır. Fakat iyi eğitim görmüşlerden kimileri dar, bencil güdülerle eğitimlerinden komşularını sömürmek amacıyla yararlandıkları sürece böyle bir yargı genel anlamda güç onaylanabilir.